

КОВЕРЗНЕВ В. О.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного,
господарського права та процесу
(Навчально-науковий інститут права
і соціальних технологій Чернігівського
національного технологічного
університету)

УДК 346.2

ПРАВОВА ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ, СТРУКТУРА Й ЗАВДАННЯ МІЖНАРОДНОГО КООПЕРАТИВНОГО АЛЬЯНСУ

У статті розкрито правову основу діяльності, умови членства, керівні органи і структуру Міжнародного кооперативного альянсу; досліджено його завдання та вплив на розвиток як окремих кооперативних організацій, так і світового кооперативного руху загалом.

Ключові слова: Міжнародний кооперативний альянс, кооперативний рух, кооперативне право.

В статье раскрыты правовая основа деятельности, условия членства, органы управления и структура Международного кооперативного альянса; исследованы его задачи и влияние на развитие как отдельных кооперативных организаций, так и мирового кооперативного движения в целом.

Ключевые слова: Международный кооперативный альянс, кооперативное движение, кооперативное право.

In the article the legal basis of the conditions of membership, governing bodies and structure of the International Cooperative Alliance; studied its objectives and the impact on development, both individual and cooperative organizations, and global cooperative movement as a whole.

Key words: International Cooperative Alliance, cooperative movement, cooperative law.

Вступ. Дослідження правових основ діяльності міжнародних кооперативних організацій і їх впливу на розвиток кооперативного руху має суттєве значення для розробки теоретичних основ кооперативного права України як комплексної підгалузі господарського права.

Серед сучасних наукових досліджень, присвячених окремим проблемам правової регламентації кооперативних відносин та аналізу правового становища кооперативів, можна виділити роботи таких українських учених, як О.В. Гафурова, Я.З. Гаєцька-Колотило, Р.В. Мавліханова, Т.П. Проценко, В.І. Семчик, Н.І. Титова, В.Ю. Уркевич, В.З. Ярчук та ін.

Сьогодні в Україні відсутні наукові роботи, присвячені вивченню правових основ діяльності міжнародних кооперативних організацій і їх впливу на діяльність кооперативних організацій як суб'єктів господарського права та кооперативного руху як соціально-економічного явища, що зумовлює актуальність дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є вивчення правових основ діяльності, структури й завдань Міжнародного кооперативного альянсу як центрального осередку міжнародно-

го кооперативного руху та його впливу на розвиток кооперації України через призму господарського права.

Результати дослідження. Натепер у світі обговорюються й активно підтримуються дві основні концепції розвитку кооперативних організацій. За першою концепцією, кооперативи розглядаються як звичайні підприємницькі товариства, головною метою діяльності яких є отримання прибутку. Відповідно до другої концепції, кооперативні організації є специфічним видом господарських організацій, що мають унікальні якості, оскільки отримання прибутку для них є не основною метою діяльності, а лише інструментом задоволення соціально-економічних і культурних потреб їхніх членів. За цією концепцією, кооперативні організації розглядаються насамперед як високоорганізовані форми самопомоги через самоорганізацію окремих груп населення і створення ними господарського підприємства.

Провідна роль у формуванні та просуванні на світовій арені концепції кооперативної унікальності належить Міжнародному кооперативному альянсу, який уперше сформулював визначення кооперативу як автономної організації людей, які добровільно об'єдналися для задоволення своїх суспільно-економічних, соціальних і культурних потреб через демократично кероване підприємство, що знаходиться в спільному володінні його членів [1].

Виступаючи на засіданні Генеральної асамблеї Міжнародного кооперативного альянсу, яке відбувалося 5–6 червня 2008 року в Римі, його Президент пан Івано Барберіні зробив наголос на загрозах, що виникають унаслідок безконтрольного розвитку приватного бізнесу. Він також зазначив: «Коли прибуток є єдиною метою економічної діяльності, це може призвести до руйнування навколишнього середовища. Економічний розвиток має задовольняти потреби сьогодення, не компрометуючи себе в майбутньому. ... У глобалізованому світі, де головним викликом є не тільки економіка, а й культура, кооперативна система повинна визначитися із завданнями, що постають перед її підприємствами та націлені на досягнення найкращих результатів у бізнесі, створення власного іміджу» [2].

Міжнародний кооперативний альянс (далі – МКА) є неурядовою незалежною організацією, яка об'єднує кооперативні організації всього світу, захищає і представляє їхні інтереси на міжнародній арені. Одними з основних напрямів його діяльності є подолання бідності, створення нових робочих місць і розвиток демократії у світі.

На сучасному етапі розвитку МКА поступово виконує завдання створення мережі найбільших кооперативів, щоб забезпечити гідну конкуренцію в умовах подальшої глобалізації економіки. МКА бере також активну участь у розробці та впровадженні програм гендерної рівності, розвитку людських ресурсів, охорони навколишнього середовища й запобігання вчиненню насильства щодо дітей, що сприяє підвищенню авторитету цієї організації в очах міжнародної спільноти та зацікавленості її напрацюваннями. Із цією метою розроблена й починаючи з 2006 року активно впроваджується в життя програма Global 300, яка об'єднує 300 найбільших кооперативів світу, сумісні активи яких становлять \$ 30 000–40 000 млрд., а річний товарообіг уже перевищує 1,7 трильйона доларів США. Програма Global 300 входить у десятку найбільших економік світу, серед яких економіки США, Японії, Німеччини, Франції, Великої Британії, Китаю, Італії, Іспанії, Канади.

МКА заснований у Лондоні в серпні 1895 року; місцем розташування його штаб-квартири з 1982 року є Женева (Швейцарія). МКА має юридичний статус асоціації, створеної як корпоративний орган, що регулюється статтями 60–79 Швейцарського цивільного кодексу [3, с. 130].

МКА як всесвітній представник кооперативних організацій усіх видів виконує такі завдання: сприяє розвитку світового кооперативного руху, оснований на взаємодопомозі та демократії; пропагує й охороняє кооперативні цінності і принципи; сприяє розвитку економічних та інших взаємовигідних відносин між організаціями-членами; заохочує стійкий розвиток людства і сприяє просуванню економічного й соціального прогресу, вносячи цим вклад у справу миру та безпеки в усьому світі; заохочує рівність між чоловіками й жінками під час прийняття будь-яких рішень і проведення будь-яких заходів у рамках кооперативного руху.

МКА прагне до досягнення своїх цілей, виступаючи в ролі форуму для обміну досвідом і слугуючи джерелом інформації з питань кооперативного розвитку, сучасних наукових досліджень і статистики.

МКА здійснює надання технічної допомоги кооперативному розвитку, створює міжнародні спеціалізовані органи в різних сферах економічної й соціальної діяльності кооперативів, плідно співпрацює з Організацією Об'єднаних Націй та іншими урядовими й неурядовими міжнародними та національними організаціями, які мають інтереси, важливі для кооперації.

Особлива заслуга МКА полягає в прийнятті в 1995 році Декларації кооперативних принципів, які слугують основою для розбудови кооперацій у всіх країнах світу. Декларація ґрунтується на повазі до прав людини, впевненості в тому, що люди здатні виявляти господарську ініціативу, самостійно забезпечити себе гідне життя на основі взаємодопомоги та взаємної підтримки. Станом на 01.01.2016 членами МКА було понад 270 кооперативних організацій із 97 країн світу.

Правовою основою діяльності МКА є Статут, який закріплює кооперативні принципи й цінності, визначає умови членства в організації, порядок фінансування її діяльності, а також керівні, адміністративні та спеціальні органи.

Статут МКА передбачає два види членства – повне й асоційоване. Згідно зі статтею 6 Статуту, право на повне членство в МКА мають лише ті кооперативні організації, які відповідають Декларації МКА про кооперативну ідентичність і підтримують цілі МКА.

Повними членами МКА можуть бути національні спілки або федерації кооперативних товариств, національні конфедерації кооперативних спілок, національні кооперативні господарські організації з режимом переважно приватної власності, міжнародні кооперативні організації. Як виняток повне членство може бути надано регіональним федераціям або спілкам кооперативних товариств, кооперативним товариствам, а також навчальним, дослідним та іншим організаціям, які сприяють розвитку кооперації і приєдналися до кооперативного руху. Рішення про надання повного членства в МКА приймається Правлінням МКА. У разі відхилення Правлінням заяви про повне членство організація, про яку йдеться, має право апелювати до Генеральної асамблеї МКА.

Асоційоване членство в МКА передбачає участь у роботі цієї організації, проте без права голосу під час вирішення питань, що стосуються її діяльності. Правління МКА може ухвалити рішення про прийом в асоційовані члени кандидатів у члени, кооперативний характер яких незрозумілий, але розглядається МКА; організацій, які не належать до кооперативних, проте підтримують діяльність інших кооперативів; організацій, які перебувають у володінні або управлінні кооперативів.

Повні члени МКА мають право брати участь у виробленні політики й робочих програм МКА, одержувати від цієї організації відповідні послуги та інформацію про її діяльність, брати участь у роботі спеціалізованих органів МКА, призначити представників на Генеральну асамблею МКА, а також висувати кандидатів на вибори в Правління.

Водночас на повних членів МКА покладається обов'язок додержуватись цілей і політики МКА, дотримуватись у своїй діяльності положень Декларації МКА про кооперативну ідентичність, надавати МКА річні звіти про свою діяльність, а також регулярно інформувати про важливі події в національному кооперативному русі. Крім того, повні члени МКА повинні повідомляти про зміни у своїх статутах і правилах, а також про всі акції й дії офіційних властей, що торкаються кооперативного руху країни, яку вони представляють.

Відповідно до статті 7 Статуту, припинення членства в МКА відбувається за рішенням Правління в разі несплати членських внесків протягом двох років поспіль або при добровільному виході з членів МКА, а за рішенням Генеральної асамблеї – в разі вчинення організацією-членом дій, що суперечать Статуту або інтересам МКА.

Керівними органами МКА є Генеральна асамблея, регіональні асамблеї, Правління, Контрольно-ревізійна комісія, Президент і Віце-президенти.

Генеральна асамблея як вищий керівний орган МКА складається з представників, призначених організаціями-членами терміном на 4 роки, і по одному представникові від

спеціалізованих організацій і комітетів. Генеральна асамблея, як правило, скликається один раз на два роки. Надзвичайні сесії Генеральної асамблеї скликаються за рішенням Правління або на прохання однієї п'ятої частини членів чи однієї п'ятої загальної кількості голосів представників на Генеральній асамблеї. Статтею 15 Статуту Генеральна асамблея наділена повноваженнями формулювати й утілювати в життя політику з основних напрямів, що торкаються майбутнього МКА і світового кооперативного руху; затверджувати програму діяльності МКА; вибирати Президента, Правління й Контрольно-ревізійну комісію; затверджувати обрання Віце-президентів; затверджувати призначення і зняття Генерального директора за комендацією Правління; вносити зміни в Статут МКА більшістю у дві третини представницьких голосів; затверджувати щорічні ревізійні бухгалтерські рахунки МКА і звіт Контрольно-ревізійної комісії; затверджувати від імені МКА всі дії Правління або будь-якого іншого регіонального чи спеціалізованого органу МКА, що покладають відповідальність або зобов'язання на МКА, такі як капіталовкладення, позики, іпотеки, купівля та продаж нерухомості й інші угоди; затверджувати створення чи ліквідацію спеціалізованих органів МКА за рекомендацією правління; приймати рішення про розпуск МКА більшістю у дві третин представлених голосів. Усі питання, поставлені на голосування на Генеральній асамблеї, якщо не було інших застережень, вирішуються більшістю поданих голосів. В особливих випадках голосування може проводитися шляхом листування.

З метою розвитку співробітництва між організаціями-членами МКА на регіональному рівні й надання можливостей для обговорення регіональних питань МКА створює *регіональні асамблеї* як частину структури управління.

Регіональні асамблеї створюються для країн Європи, Азії і Тихого океану, Африки, Америки. Вони зобов'язані втілювати в регіонах, для яких створені, в життя рішення Генеральної асамблеї та визначати пріоритети для робочих програм МКА.

Правління складається з Президента, чотирьох Віце-президентів і 15 інших членів, які обираються Генеральною асамблеєю терміном на чотири роки. Правління має повноваження здійснювати контроль за діяльністю МКА між засіданнями Генеральної асамблеї, готувати порядок денний і організувати засідання Генеральної асамблеї, приймати рішення за заявами про вступ і пов'язаними з ними питаннями, затверджувати бюджет МКА і стежити за його виконанням, одержувати звіти Контрольно-ревізійної комісії до подання їх Генеральній асамблеї. Головним представником МКА й головою на засіданнях Генеральної асамблеї та Правління є *Президент*.

Функції *Віце-президентів* полягають у наданні допомоги й підтримки в діяльності Президента МКА та забезпеченні зв'язків між регіональними асамблеями і Правлінням.

До адміністративних органів МКА належать Генеральний директор і Регіональне бюро.

Генеральний директор є головною виконавчою особою МКА. Він підзвітний Правлінню, несе відповідальність за керівництво, підбір кадрів і ефективне управління штаб-квартирою й регіональними бюро МКА.

Регіональні бюро можуть створюватися з метою розширення послуг штаб-квартири МКА. Їх очолюють директори, які призначаються і працюють під керівництвом Генерального директора МКА.

Правління МКА може створювати й розпускати міжнародні *спеціалізовані організації* в тих сферах економічної та соціальної діяльності кооперативів, які вважатиме доцільним. Спеціалізовані організації керуються у своїй діяльності статутами, які затверджуються Правлінням МКА й мають власне представництво в Генеральній асамблеї.

Задля ефективного виконання своїх програмних завдань у складі МКА створено 4 тематичні комітети, які зосереджуються на питаннях кооперативних досліджень, засобів комунікації, розвитку людських ресурсів і питаннях гендерної рівноправності, а саме:

1. *Комітет із кооперативних досліджень*, який упроваджує в практичну площину наукові дослідження у сфері кооперації. Так, Комітетом уже впроваджено теоретичні розробки у сфері соціального аудиту, кооперативних принципів, інновацій, впливу процесів глобалі-

зації на розвиток кооперативів, кооперативних переваг, утворення кооперативів нового типу. Результати роботи Комітету обговорюються на щорічних науково-дослідницьких конференціях, що провадяться під його егідою як на глобальному, так і на регіональному рівнях.

2. *Комітет із питань комунікації*, який поширює інформацію про кооперативну діяльність за допомогою сучасних засобів комунікації та зв'язку. Комітет здійснює збір інформації про діяльність кооперативів світу, розробку програм розвитку кооперативних засобів масової інформації та інформаційних ресурсів, установа контактів між кооперативними засобами комунікації, обмін інформацією про діяльність кооперацій, обмін позитивним досвідом і поглиблення співробітництва.

3. *Комітет із розвитку людських ресурсів*, який надає освітні послуги, вивчає стан освіти в кооперативних навчальних закладах, безпосередньо здійснює підготовку спеціалістів для практичної діяльності у сфері кооперації, а також менеджерів. Основною метою діяльності цього Комітету є просування та підтримка програми розвитку людських ресурсів у рамках кооперативів і кооперативних організацій на світовому, регіональному, національному й місцевому рівнях для підвищення їх соціальної та економічної ефективності.

4. *Комітет із гендерної рівноправності* займається питаннями рівноправності між жінками й чоловіками та інтеграції гендерної політики в кооперативному русі й суспільстві. Зокрема, у 2000 році Комітетом було розроблено стратегію МКА з гендерної рівноправності, а у 2004 році – стратегію МКА щодо боротьби кооперативів із ВІЛ-інфекцією. Комітет із гендерної рівноправності співпрацює зі структурами МКА на глобальному, регіональному та секторальному рівнях із питань запровадження в практику стратегії гендерної рівноправності, при цьому бере участь в обговоренні питань, що містять гендерний компонент, під час проведення міжнародних форумів.

МКА також має мережу міжнародних секторальних організацій, а саме:

1. Міжнародну кооперативну сільськогосподарську організацію, яку засновано в 1951 році. Зазначена організація активно співпрацює з організацією продуктів харчування та сільського господарства при ООН, ВТО, Генеральним комітетом із питань сільськогосподарської кооперації при Європейському Союзі, Міжнародною федерацією сільськогосподарських виробників, Європейською конфедерацією й іншими професійними групами сільськогосподарського сектора.

2. Міжнародну кооперативну банківську асоціацію, засновану в 1922 році з метою покращення конкурентоспроможності кооперативних банків на міжнародному ринку банківських послуг. Міжнародна кооперативна банківська асоціація підтримує тісні контакти зі Світовою радою кредитних спілок (США), Європейською асоціацією кооперативних банків (Брюссель) і Міжнародною спілкою Раффайзен (Бонн); сприяє обміну інформації між членами організації, співробітництву між кооперативними банками, розвитку нових кооперативних банків через надання рекомендацій і допомоги, проведенню наукової дослідницької роботи в банківській сфері.

3. Організацію світових споживчих кооперативів, яка опікується відповідністю стандартам продуктів харчування, одягу та інших товарів, що споживає населення планети, в тому числі через покращення доступу до інформації про товари.

4. Міжнародну організацію рибальських кооперативів, засновану в 1966 році, що опікується питаннями створення нових кооперативних рибальських організацій, проведення кооперативного тренінгу та освітніх заходів, просування торгівлі.

5. Міжнародну організацію кооперативів охорони здоров'я, яка була створена в 1966 році з метою об'єднання медичних кооперативів, при цьому інформує ООН, національні уряди та громадськість щодо сутності й ролі, яку відіграють у суспільстві медичні кооперативи, надає медичним кооперативам практичну допомогу в їхній діяльності.

6. Міжнародну організацію житлових кооперативів, яка об'єднує і представляє міжнародний кооперативний рух, що здійснює житлове будівництво.

7. Міжнародну організацію промислових, мистецьких і сервісних виробничих кооперативів, яка об'єднує і представляє інтереси виробничих кооперативів різних галузей економіки, в тому числі будівництва, транспорту, соціального забезпечення тощо.

9. Міжнародну асоціацію з туризму, що діє як міжнародна мережа туристичних кооперативів, при цьому тісно співпрацює з Міжнародним туристичним бюро. Кооперативи, що входять до Міжнародної асоціації з туризму, утворюють єдину міжнародну мережу туристичних кооперативів, що надає їм переваги в інформаційній сфері, сфері обміну туристичним досвідом і можливість використання логотипу Міжнародної асоціації з туризму.

З метою користування спільними ресурсами, зміцнення стосунків із європейськими установами, МКА об'єднала свої зусилля з організацією Кооперативів Європи (Cooperatives Europe), уклавши з нею Угоду про співпрацю, яка набрала чинності 01.01.2007.

Укоопспілка, яка об'єднує споживчі кооперативи України, є членом МКА з 1992 року й активно користується перевагами, які надає членство в цій міжнародній організації. Членство Укоопспілки в МКА створює не лише позитивний імідж української кооперації у світі, а й спрощує обмін позитивним досвідом і просування кооперативних послуг на зарубіжні ринки.

Висновки. МКА об'єднує в єдиний світовий кооперативний рух кооперації більшості країн світу, при цьому відіграє визначальну роль у збереженні кооперативної унікальності, формуванні основоположних принципів діяльності кооперативних організацій та просуванні їхніх інтересів на міжнародній арені. Діяльність МКА сприяє покращенню позитивного іміджу та підвищенню авторитету кооперації, розвитку демократії, створенню нових робочих місць і подоланню бідності. Натепер МКА є флагманом у запровадженні новітніх технологій у виробництві, покращує взаємодію між національними коопераціями, спрощує обмін інформацією. Основною перевагою МКА є те, що вона слугує представникам кооперативних організацій і кооперативних об'єднань різних країн світу, форумом для обговорення всіх питань кооперації, сприяє поширенню позитивного досвіду й надає підтримку в практичній діяльності.

Список використаних джерел:

1. XXXI ICA Congress. Manchester 1995. Agenda and Reports. – Geneva, 1995. – P. 3–83.
2. Матеріали позачергового засідання Генеральної асамблеї Міжнародного кооперативного альянсу, 5–6 червня 2008 року, м. Рим / переклад з англ. Н.С. Руденко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrcoop-journal.com.ua>.
3. Довідник інструктора організаційно-кооперативної роботи. – К. : ПП «Видавничий дім «Комп'ютерпрес», 2007. – 431 с.

